

Odporovatelnost právního úkonu

Odporovatelnými nemohou být nikdy tzv. ekvivalentní právní úkony, při kterých nedochází k objektivnímu zmenšení majetku dlužníka. Je však zapotřebí, aby šlo o reálně ekvivalentní právní úkony. V řízení o odpůrcí žalobě musí být proto závěr, že napadený právní úkon je úkonem ekvivalentním, vždy bezpečně prokázán, a to nikoliv poukazem na jeho znění, ale zjištěním, že za plnění, které jím dlužník pozbyl, nabyt jiné plnění skutečně ekvivalentní povahy.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 30 Cdo 2435/2006, ze dne 5.3.2008)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobce R. F., proti žalovaným 1) J. K., a 2) Z. K., oběma zastoupeným advokátem, o určení neúčinnosti kupní smlouvy, vedené u Okresního soudu v Trutnově pod sp. zn. 10 C 115/2005, o dovolání žalovaných proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 20. dubna 2006, č.j. 26 Co 89/2006-68, tak, že rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 20. dubna 2006, č.j. 26 Co 89/2006-68, a rozsudek Okresního soudu v Trutnově ze dne 24. listopadu 2005, č.j. 10 C 115/2005-48, se zrušují a věc se vrací Okresnímu soudu v Trutnově k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Okresní soud v Trutnově rozsudkem ze dne 24. listopadu 2005, č.j. 10 C 115/2005-48, určil, že kupní smlouva ze dne 15.9.2004, uzavřená mezi D. K. jako prodávajícím a žalovanými jako kupujícími, kterou došlo k převodu nemovitostí blíže označených ve výroku rozsudku, je vůči žalobci právně neúčinná (výrok I.). Současně rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok II.) a že žalovaní jsou povinni společně a nerozdílně zaplatit České republice soudní poplatek (výrok III.).

Vycházel ze zjištění, že žalobce má vůči dlužníkovi D. K. vymahatelnou pohledávku ve výši 150.000,- Kč s 8 % úrokem z prodlení za dobu od 14.5.2001 do zaplacení, na základě rozsudku Okresního soudu v Hodoníně ze dne 20.2.2004, č.j. 13 C 202/2003-49, který nabyt právní moci dne 22.9.2004.

Žalovaní dříve než koupili odporovatelnou kupní smlouvou předmětné nemovitosti od svého syna, dlužníka D. K., prodali mu je kupní smlouvou ze dne 23.10.2003 za kupní cenu 1,030.000,- Kč. Podle této smlouvy mělo být vyplaceno hotově žalovaným 330.000,- Kč a zbytek kupní ceny jim měl být poskytnut z hypotečního úvěru. Žalovaní tvrdili, že fakticky žádnou hotovost od kupujícího neobdrželi, což však neprokázali. D. K. získal v souvislosti s touto koupí hypoteční úvěr, z něhož bylo vyplaceno 648.000,- Kč převodem na účet žalovaných. Žalovaní z těchto prostředků uhradili 227.826,- Kč na svoji půjčku, kterou si před tím vzali ve výši 350.000,- Kč za účelem úhrady dluhů svého syna. Zbývající část finanční částky z hypotečního úvěru převedli na účet přítelkyně D. K., která z nich uhradila jeho další dluhy. Takto žalovaní poskytli svému synovi dvě půjčky ve výši 350.000,- Kč a 340.000,- Kč.

Následně 15.9.2004 dlužník D. K. převedl zpět předmětné nemovitosti na žalované odporovatelnou kupní smlouvou za stejnou cenu 1,030.000,- Kč, za kterou je předtím od rodičů koupil. Podle této kupní smlouvy bylo dohodnuto, že část kupní ceny měla být uhrazena v hotovosti ve výši 382.000,- Kč a zbývající část převzetím dluhu D. K. vůči hypoteční bance ve výši 648.000,- Kč. Částka ve výši 382.000,- Kč však ve skutečnosti v hotovosti zaplacená nebyla, ale byla vyrovnána započtením části

pohledávek, které měli žalovaní za D. K. Ze znaleckého posudku soud prvního stupně zjistil odhadní cenu dotčených nemovitostí, a učinil závěr, že na nemovitostech vážne zástavní právo ve prospěch Českomoravské hypoteční banky v souvislosti s úvěrem poskytnutým D. K. Soud přitom nepovažoval zjištěnou odhadní cenu za právně významnou skutečnost, přičemž vycházel z úvahy, že nelze předem stanovit, za jakou cenu by nemovitosti byly v případné exekuci vydraženy a zda by byl tedy nárok žalobce s ohledem na zřízené zástavní právo uspokojen.

Soud prvního stupně dovedl, že v projednávané věci byly splněny všechny předpoklady odporovatelnosti podle ustanovení § 42a obč. zák. Žalobci svědčí aktivní věcná legitimace. Žalovaní jsou ve vztahu k D. K. v poměru osob blízkých. Nemovitost byla převedena k zamezení následků z nesplácení hypotečního úvěru, čímž však byla zkrácena pohledávka žalobce, která mohla být prodejem nemovitostí dlužníka uspokojena. Nelze uznat obranu žalovaných, že D. K. jim nemovitost prodal s úmyslem uspokojit jiné věřitele, neboť fakticky jsou jedinými uspokojenými věřiteli právě žalovaní, když ani pohledávka hypoteční banky samotným převzetím dluhu nebyla vyrovnána. Navíc pohledávka žalobce byla splatná dříve. Nelze ani přehlédnout, že žalovaní a jejich syn činili vlastnické převody nemovitostí s cílem získat finanční prostředky, aniž by se na jejich faktické držbě něco změnilo. D. K. tedy měl v úmyslu zkrátit odporovatelným úkonem uspokojení jeho věřitelů, přičemž žalovaní neprokázali, že tento úmysl nemohli ani při náležitě pečlivosti rozpoznat.

Krajský soud v Hradci Králové v záhlaví označeným rozsudkem k odvolání žalovaných rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé potvrdil (výrok I.). Současně rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok II.). Z odůvodnění potvrzujícího rozsudku vyplývá, že odvolací soud se ztotožnil se skutkovými zjištěními soudu prvního stupně a z nich vyvozenými právními závěry. Dovedl, že soud prvního stupně správně vystihl, že v důsledku prodeje nemovitostí odporovatelnou kupní smlouvou ze dne 15.9.2004 došlo toliko k uspokojení dosud nesplaceného dluhu, který měli vůči D. K. žalovaní. Vzhledem k tomu, že za objektivní zkrácení uspokojení pohledávky věřitele je podle ustálené soudní praxe považováno i zaplacení dosud nesplaceného dluhu, postačovalo uvedené zjištění samo o sobě k závěru o opodstatněnosti žaloby. Převzetí závazku D. K. vůči hypoteční bance – byť je v kupní smlouvě deklarováno – nebylo prokázáno relevantním způsobem, neboť z kupní smlouvy nevyplývá souhlas věřitele s převzetím dluhu, jak to předpokládá ustanovení § 531 obč. zák. Podstatná je i okolnost, že dluh vůči hypoteční bance vznikl D. K. až v roce 2003 v souvislosti s předchozím převodem nemovitostí, zatímco pohledávka žalobce byla splatná již ke dni 14.5.2001.

I kdyby D. K. doložil řádné převzetí dluhu se všemi z toho vyplývajícími důsledky dle ustanovení § 531 obč. zák., upřednostnil by tímto způsobem před žalobcem banku jako věřitele, jehož pohledávka vznikla později. Odvolací soud uzavřel, že k závěru o zkrácení žalobce jako věřitele proto stačí okolnost, že z majetkové sféry D. K. ubyla nemovitost, z níž se mohl žalobce uspokojit, byť oproti převzetí dluhu, který by případně hodnotu této nemovitosti přesahoval. Okolnost, zda by žalobce byl při výkonu rozhodnutí prodejem této nemovitosti uspokojen či nikoliv, je v tomto řízení nerozhodná, neboť nelze předjímat další osud dluhu z hypotéky ani výši ceny, za kterou by byla nemovitost vydražena.

Proti tomuto rozsudku podali žalovaní dovolání. Jeho přípustnost dovozují z ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř. a podávají je z důvodů nesprávného právního posouzení věci, a že řízení je postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Otázku zásadního právního významu spatřují ve skutečnosti, že odvolací soud řešil otázku podmínek odporovatelnosti právního úkonu v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu, např. s jeho rozhodnutím ze dne 22.5.2005, sp. zn. 30 Cdo 1606/2004, publikovaným pod číslem RNS C 3269 v Souboru civilních rozhodnutí Nejvyššího soudu. Namítají, že odvolací soud nesprávně posoudil znak zkrácení pohledávky. Pokud by v daném případě provedl žalovanými navržený důkaz zprávou hypoteční banky o výši dluhu, včetně příslušenství, který se žalovaní zavázali celý uhradit (být ve smlouvě je zmíněna pouze jistina dluhu),

a porovnal by výši dluhu s cenou nemovitostí dle předloženého znaleckého posudku, bylo by možné učinit závěr, že v důsledku odporovaného právního úkonu D. K. pozbyl pasiva v hodnotě podstatně převyšující hodnotu pozbytých aktiv, a že proto tímto právním úkonem nemohl zkrátit pohledávku věřitele. Názor odvolacího soudu, který se s touto námitkou žalovaných vypořádal tak, že k závěru o zkrácení žalobce jako věřitele postačí okolnost, že z majetkové sféry D. K. ubyla nemovitost, z níž se žalobce mohl uspokojit, byť oproti převzetí dluhu, který by případně hodnotu nemovitosti přesahoval, je v rozporu s uvedeným rozhodnutím Nejvyššího soudu, podle kterého je podmínkou úspěšnosti odpůrcí žaloby prokázání zmenšení majetku dlužníka v důsledku odporovatelného právního úkonu. Stejně tak odůvodnění odvolacího soudu, že okolnost, zda by žalobce byl při výkonu rozhodnutí prodejem této nemovitosti uspokojen či nikoliv, je v tomto řízení nerozhodná, odporuje citovanému rozhodnutí Nejvyššího soudu, které považuje za nutné, aby nastalé zmenšení majetku dlužníka mělo současně za následek, že věřitel nemůže dosáhnout uspokojení své pohledávky, ačkoli nebyť odporovaného úkonu by se z majetku uspokojil. Žalovaní dále vyjadřují nesouhlas se závěrem odvolacího soudu, že v řízení nebylo prokázáno převzetí dluhu ve smyslu § 531 obč. zák. Žalovaní tuto skutečnost tvrdili a navrhli k jejímu prokázání důkaz zprávou hypoteční banky o výši zůstatku jejich dluhu, který by nepochybně prokázal i převzetí dluhu jimi tvrzené. Soudy obou stupňů vyžádání této zprávy nepovažovaly za potřebné. Pak bylo jejich povinností, pokud měly za to, že nebyly označeny důkazy k prokázání tvrzení žalovaných, je podle § 118a odst. 3 o.s.ř. poučit. Řízení je tak zatíženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné právní posouzení. Žalovaní navrhli zrušení napadeného rozhodnutí a vrácení věci odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Žalobce se ve svém vyjádření k dovolání ztotožnil s právním posouzením věci odvolacím soudem a navrhl zamítnutí dovolání.

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníkem řízení) v zákonné lhůtě (§ 240 odst. 1 o.s.ř.), se nejprve zabýval přípustností dovolání.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o.s.ř.).

Dovolání je přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé [§ 237 odst. 1 písm. a) o.s.ř.], jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku (usnesení) proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil [§ 237 odst. 1 písm. b) o.s.ř.], nebo jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o.s.ř. a jestliže dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam [§ 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř.].

Podle ustanovení § 237 odst. 3 o.s.ř. rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem.

Dovolání tedy může být podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř. přípustné jen tehdy, jde-li o řešení právních otázek. Dovolatel je proto oprávněn napadnout rozhodnutí odvolacího soudu, jen z důvodu uvedeného v ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o.s.ř. a je-li dovolání přípustné, též z důvodu uvedeného v ustanovení § 241a odst. 2 písm. a) o.s.ř. (§ 242 odst. 3 o.s.ř.). Dovolací soud je při přezkoumání rozhodnutí odvolacího soudu zásadně vázán uplatněným dovolacím důvodem (§ 242 odst. 3 o.s.ř.). Přitom vychází z toho, jak jej dovolatel obsahově vymezil (§ 41 odst. 2 o.s.ř.). Z toho mimo jiné vyplývá, že dovolací soud může při zkoumání správnosti názoru odvolacího soudu řešit jen

takové právní otázky, které dovolatel v dovolání označil. Tímto dovolacím důvodem vymezené právní otázky současně musí mít zásadní význam a musí být pro rozhodnutí věci určující; za otázku určující přitom nelze považovat otázku, jejíž posouzení samo o sobě nemá na konečné rozhodnutí soudu o věci samé žádný vliv.

Žalovaní napadají dovoláním rozsudek odvolacího soudu, kterým byl rozsudek soudu prvního stupně o věci samé potvrzen. Protože dovolání podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o.s.ř. není v této věci přípustné (ve věci nebylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil), může být přípustnost dovolání v této věci založena jen při splnění předpokladů uvedených v ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř.

Obsah dovolání opravňuje závěr, že žalovaní uplatnili z hlediska uvedených podmínek přípustnosti jako relevantní dovolací důvod nesprávné právní posouzení věci ve smyslu ust. § 241a odst. 2 písm. b) o.s.ř., a to v závěrech o zkrácení uspokojení vymahatelné pohledávky žalujícího věřitele ve vztahu k ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák., s jehož výkladem učiněným odvolacím soudem a s důsledky z toho vyplývajícími dovolatelé nesouhlasí.

Dovolací soud dospěl k závěru, že rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam [§ 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř.], neboť řeší právní otázku týkající ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. jinak, než je řešena v ustálené judikatuře vyšších soudů (§ 237 odst. 3 o.s.ř.); dovolání je tudíž přípustné. Je-li dovolání přípustné, dovolací soud přihlédne též k případným vadám uvedeným v ustanovení § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a), b) a § 229 odst. 3 o.s.ř., jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, i když nebyly v dovolání uplatněny (§ 242 odst. 3 o.s.ř.).

Právní posouzení věci je nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu sice správně určenou nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle ustanovení § 42a odst.1 obč. zák. se věřitel může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné; toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný anebo byl-li již uspokojen.

V souladu s ustálenou soudní praxí podle shora citovaného ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. dlužníkovy právní úkony zkracují pohledávku věřitele zejména tehdy, jestliže vedou ke zmenšení majetku dlužníka a jestliže v důsledku nich nastalé zmenšení majetku má současně za následek, že věřitel nemůže dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku dlužníka, ačkoliv - nebýt těchto úkonů - by se z majetku dlužníka alespoň zčásti uspokojil. Věřitel nese břemeno tvrzení a důkazní břemeno o tom, že dlužníkovy právní úkony zkracují uspokojení jeho pohledávky (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22.1.2002, sp. zn. 21 Cdo 549/2001, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 64, ročník 2002).

Tento zákonný požadavek může být tedy splněn pouze při současném naplnění dvou podmínek: 1. majetek dlužníka má v důsledku odporovatelného právního úkonu objektivně menší hodnotu ve srovnání se stavem před tímto úkonem a 2. zmenšení majetku dlužníka má za následek, že věřitel se z tohoto majetku nemůže uspokojit, ačkoliv nebýt odporovatelného právního úkonu, byl by se uspokojil. Z uvedeného vyplývá, že odporovatelnými nemohou být nikdy tzv. ekvivalentní právní úkony, při kterých nedochází k objektivnímu zmenšení majetku dlužníka. Je však zapotřebí, aby šlo o reálně ekvivalentní právní úkony. V řízení o odpůrcí žalobě musí být proto závěr, že napadený právní úkon je úkonem ekvivalentním, vždy bezpečně prokázán, a to nikoliv poukazem na jeho znění, ale

zjištěním, že za plnění, které jím dlužník pozbyl, nabyl jiné plnění skutečně ekvivalentní povahy (srov. L. Drápal: Zápis ze školení na téma „Odporovatelnost a konkursy,“ uveřejněno v časopise Justiční praxe č. 5, ročník 2002, str. 240).

Z uvedeného právního závěru - jak vyplývá z odůvodnění napadeného rozsudku - odvolací soud v projednávané věci z hlediska uplatněného dovolacího důvodu nevycházel.

Odvolací soud veden nesprávným právním názorem se náležitě nezabýval námitkou žalovaných, že by žalobce nemohl uspokojit svoji pohledávku z nemovitostí, jež byly předmětem odporovatelného právního úkonu, když žalovaní poukazovali na jejich nedostatečnou hodnotu, kterou prokazovali znaleckým posudkem. Z hlediska splnění podmínky objektivního zkrácení věřitelovy pohledávky bylo potom rozhodující, aby soud posoudil obecnou (obvyklou, „tržní“) cenu, kterou by bylo možné dosáhnout při prodeji dotčených nemovitostí, a to v době uzavření odporovatelné kupní smlouvy. Právně významné dále bylo, aby se zabýval i zjištěním, zda skutečně došlo k převzetí závazku D. K. vůči Českomoravské hypoteční bance v souladu s ujednáním v odporovatelné kupní smlouvě, a uvážil, zda tímto způsobem byla kupní cena uhrazena odpovídajícím plněním. V tomto směru měl odvolací soud doplnit dokazování za použití ustanovení § 118a odst. 1 a 3 o.s.ř. Se závěrem odvolacího soudu, že dlužníkovy právní úkony jsou ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. vůči žalobci právně neúčinné, tedy zatím nelze souhlasit.

K uvedenému dovolací soud poznamenává, že dlužník, který není schopen plnit své splatné závazky, může zmařit (zcela nebo zčásti) uspokojení pohledávky svého věřitele také tím, že svým právním úkonem (jednostranným či dvoustranným) zvýhodní jiného svého věřitele. Takový postup je protiprávní (srov. § 256a tr. zák.). Právním následkem takového právního úkonu však není jeho odporovatelnost ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. Protože jde o právní úkon, který je v rozporu se zákonem, nastává jeho neplatnost (§ 39 obč. zák.).

Určením právní neúčinnosti právního úkonu (vyslovením odporu) ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. nastává stav tzv. relativní bezúčinnosti dotčeného právního úkonu. Odporovatelný právní úkon zůstává platným právním úkonem, avšak v poměrech účastníků se na něj hledí tak, jako by nenastaly jeho účinky. V případě, že právní úkon je neplatný (ať absolutně nebo relativně), jeho právní účinky vůbec nenastávají; na právní vztahy se hledí stejně, jako by vůbec nebyl učiněn. U právního úkonu, který je neplatný, nelze vyslovit jeho odporovatelnost; neplatnost právního úkonu má přednost před jeho odporovatelností a odporovat lze jen platnému právnímu úkonu. I kdyby bylo zjištěno, že předmětná kupní smlouva, převzetí dluhu jako úhrada kupní ceny, popř. započtení na kupní cenu jsou ve smyslu ustanovení § 39 obč. zák. neplatné, musel by mít závěr v tomto směru za následek zamítnutí žaloby o určení, že je vůči žalobci právně neúčinná (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.5.2000 sp. zn. 31 Cdo 417/99, uveřejněný pod číslem 104 v časopise Soudní judikatura, číslo sešitu 10, ročník 2000).

Z uvedeného vyplývá, že napadený rozsudek odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci s tím, že ze spisu se nepodávají dovolateli tvrzené vady řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Nebylo ani zjištěno, že by rozsudek odvolacího soudu byl postížen některou z vad uvedených v ustanoveních § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a), b) a § 229 odst. 3 o.s.ř., a nebyla zjištěna ani jiná vada řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci; Nejvyšší soud České republiky proto napadený rozsudek podle ustanovení § 243b odst. 2 části věty za středníkem o.s.ř. zrušil. Protože důvody, pro které byl zrušen rozsudek odvolacího soudu, platí i na rozsudek soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud i toto rozhodnutí a věc v tomto rozsahu vrátil Okresnímu soudu v Trutnově k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3 věta druhá o.s.ř.).

Další články:

- [Adhezní nárok \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Zmatečnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Střídavá péče](#)
- [Restituce](#)
- [Majetková podstata \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Náhrada škody \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Odpovědnost státu za újmu \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Předběžné opatření](#)
- [Valná hromada \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Pracovní doba](#)
- [Exekuce](#)